

Halbertma i Leksicon Frisicum et adverbium thrall, der bruges om noget uventet; det gengives med »in een ummezien«.

I betragtning af trællens anvendelse som en hindring, er det værd at lægge mærke til, at Cleasby i det isl.-eng. leksikon s. 335 oversætter keipnagli og keipnef med a rowlock *thrall*, a rower.

Carl Wassmann.

FOLKEVISEFORMLER I DEN DANSKE RIMKRØNIKE

Det er på ingen måde nogen ny iagttagelse, at mange linjer og formuleringer i Rimkrøniken (Rimkr.)¹ også træffes i folkeviserne (DgF)². Med rette fremhæver Johs. Brøndum-Nielsen mange af episodernes »stærke Folkevisepræg«³, og Helge Toldberg peger ligeledes på nogle lån »(fra) visedigtningens faste forråd«⁴. Udover mange direkte paralleller til enkelte ballader, f. eks. »The sloffue hwer annen som bønder slaa korn« (Rimkr. 1754) og »som bønder di weigger kornn« (DgF 136 B 4)⁵, er det dog ikke først og fremmest den enkelte vise der er ansvarlig for disse udtryk i Rimkrøniken, men balladestilen og tidens mode, der var fortrolig med de episke viseformler. Nogle af disse episke formler skal her sammenstilles og tildels supplere Johs. Brøndum-Nielsens og Helge Toldbergs påvisninger.

1. Som wij komme bort tijl then strandh
wij funde eth styre paa then sandh Rimkr. 517 f.

Tha wij komme harth nedh tijl then strand
tha tog ieg aff then hvide sand Rimkr. 523 f.

Rimforbindelserne »Strand«, »sand«, »hvide sand« og »land« optræder meget hyppigt i balladerne (smlg. eks. 5). De har været mønster for Rimkrønikens formulering⁶:

Tthett wor Orum Vngennsuend,
hand gick vdde med thennd straand;
ther faand hand en sneecke
paa denn huide saand. DgF 11 B 22

2. Han skamedæ meg sa lengæ mz ordh
thz ieg sprank offuer mith eyæth bordh
Saa slo ieg myn drotningis brødræ syw Rimkr. 1205 ff.

Længe nok forsøger »helten« at tilbageholde sin harme, indtil han pludselig sætter over bordet og med magt tager hånd om begivenhederne – også denne situation anføres ofte i balladehandlingen⁷:

Och alle da sadde di kongens mend,
di suaredt redt aldrig edt ord;
for-udenn iuncker her Amor.
hand sprang offuer bredden buordtt.

Ded ware iuncker her Amor,
 spranng offuer bredden buord:
 och ded wil iegh for sandingen sige:
 hand thaled edt mandomss-ordtt. DgF 32 C 5-6

3. Men syldhe om affthen mørk gik paa
 och otther hannum løsthe tijl sænghen at gaa Rimkr. 1441 f.
- Om affthenen mørketh gik oppaa
 och daghen mwne bort fallæ
 Tha kom gwdmwndh for oss at staa Rimkr. 2205 ff.

Som allerede påvist af Johs. Brøndum-Nielsen⁸ findes der også paralleller til disse linjer i folkevisen, som stereotrypt med let varierede elementer fremstiller denne scene igen og igen⁹:

Oc thett war sildiig ohm enn affthenn,
 oc røgenn thenn fild paa;
 thett war iomfrue Remolth,
 hun løster att senngenn att gaa. DgF 431 A 22

Sildig om aften, der dogen falt paa,
 den iomfrue vilde til senge gaee, DgF 68 C 13

Siilig om afftenn, røgen fald paa,
 her Peder gik for liden Kierstten att staa. DgF 257 24

Det var sillig om afftenn,
 der dugen tager thill at fallde:
 da løster hertug Henndrich
 med lidenn Malfredt at thalle. DgF 226 C 9

4. The komme om en morghen stund
 (. . .)
 Som thz hade wærz en grøner lundh Rimkr. 1513 ff.

Også dette rim skyldes vel en gængs indledningsfloskel i folkeviserne, som digteren kan have haft for øre¹⁰:

Det var Regnfred Kongens Søn,
 Hand reed i grønne lund:
 Der mødte hannem en liden smaadreng
 Alt om en morgenstund. DgF 22 A 5

5. Ieg kaste mit acker paa then sandh
 (. . .)
 Thi sænde ieg buth oppaa thz landh Rimkr. 2177 ff.

Både Johs. Brøndum-Nielsen og Helge Toldberg¹¹ angiver, at en balladeformel har tjent som forbillede for den første linje af dette citat. Som rimmønster kan imidlertid også have foreligget en flerlinjet formel, som i folkevisen sædvanligvis beskriver en landing¹²:

Da kaste de deris anker
paa det huide sand;
det vaar Helle Haagen,
hand tren der først paa land; DgF 5 A 20

6. Saa sade ieg tyre tha aff then drøm
(. . .)
Myne ordh gaff hwn tha wel gøm Rimkr. 2957 ff.

At nogen vågner ved midnat og fortæller sin drøm, som en anden så tyder for ham eller gemmer i sit hjerte, er et stadigt tilbagevendende motiv i folkevisen¹³:

Haffbor vogner om midie-nat,
och taller hand sin drømme:
och vogen laa hans kierre moder,
hun gaff den vell y giemme. DgF 20 B 2

7. Ther sloffues wi sammen i daghe three Rimkr. 1469

ieg stridhe tre dagæ oc offuer wandh Rimkr. 2000

Ther seglidæ the effther i daghe tree Rimkr. 2343
(Smlg. også Rimkr. 1627 ff. og 1014)

Tre dage som formelagtigt tidsrum kan man også påvise i balladerne. En særlig hård kamp varer stereotypt »tre dage«:

Thi sloggis III netter och thre dage,
ther størtt sa mangel skiønn mand:
(. . .) DgF 17 A 11

Denne formulering ligger i yderkanten af et helt område med tre dage-formler, som jeg har behandlet andetsteds i denne årgang af Danske Studier. Det ovennævnte balladecitat er ikke egentlig typisk for folkevisen, omend en forbindelse mellem folkevisen og Rimkrøniken er sandsynlig på dette sted.

Noter:

(1) Den danske rimkrønike. I. Ghementrykket 1495, ed. Helge Toldberg, København 1961. Citeres efter denne udgaves fortløbende tælling. – (2) Danmarks

gamle Folkeviser, ed. Svend Grundtvig o. a., København 1853 ff. Citeres efter visenummer, variant og strofe. – (3) Johs. Brøndum-Nielsen: Om Rimkrøniskens Sprogform og Tilblivelse, København 1930, p. 62. – (4) Helge Toldberg: Den danske rimkrønike og folkeviserne, i: Danske Studier 1958, p. 9. – (5) Smlg. Brøndum-Nielsen o. a. a. p. 64 og Toldberg o. a. a. p. 8. – (6) Smlg. DgF 5 B 5, C 3, C 8; 11 A 31, B 2; 49 B 34 o. a. – (7) Smlg. DgF 5 B 25; 24 7; 44 A 6, B 5, C 5; 54 B 15; 58 7; 62 39 o. a. – (8) Brøndum-Nielsen o. a. a. p. 63 og 72. – (9) Smlg. DgF 11 A 12, B 11, C 9, D 19–20; 20 E 17, G 22, H 21, I 33, L 38–39; 44 A 18; 47 A 43; 49 A 53, A 60, B 51 o. a. – (10) Smlg. DgF 12 A 1; 35 A 3; 59 16; 91 1; 140 A 18 o. a. med afvekslende »grøn lund« og »rosenlund«. – (11) Smlg. Brøndum-Nielsen o. a. a. p. 72 og Toldberg o. a. a. p. 8 og 29. – (12) Smlg. DgF 26 A 5; 27 A 8, B 2; 32 A 8, A 42, B 8; 49 B 64; 70 A 18, B 19 o. a. – (13) Smlg. DgF 20 H 2, K 2; 112 B 9 og 20 D 2–3, F 2–3, I 2–3; 45 13 og 18; 74 A 11 og 14; 112 A 3 og 10; B 2 og 11 o. a.

Otto Holzapfel.

VEDEL OG HOLBERG

I introduktionen til facsimileudgaven af Vedels oversættelse af Saxos danmarkshistorie hævder Allan Karker s. 15, at der i Holbergs »Dannemarks Riges Historie« er »visse reminiscenser af Huitfeldt, men af Vedel absolut ingen«. Dette er en undervurdering af begge de to forfatters betydning for Holberg; af Huitfeldt har han med ubetydelige ændringer udskrevet væsentlige passager af danmarkshistorien, og Vedels Saxo har, som jeg skal påvise i det følgende, simpelthen været den Saxo-udgave Holberg havde ved hånden under udarbejdelsen af første bind af sin danmarkshistorie¹.

Holberg selv meddeler et sted at han har benyttet Vedel, nemlig DH. 48, hvor han anfører Hjarnes gravskrift over Frode Fredegod »efter Wellei Oversættelse«. Gravdigtet er dog her antagelig citeret på anden hånd, nemlig fra Worms Monumenta Danica (s. 104–105), hvorfra H. tilsyneladende også har hentet den i DNB. citerede originale tekst. Den latiniserede form af Vedels navn forekommer sammesteds hos Worm.

Normalt nævner H. imidlertid ikke V.s navn; men det fremgår af talrige af de i DH. anførte Saxo-steder at de er skrevet ud af (eller oftest refereret efter) V.s oversættelse.

Det første større eksempel herpå er Frode Fredegods love (DH. 45–47, VSax. 99–100). Heri har H. ganske vist foretaget en række (oftest moderniserende) ændringer. Han har dels udskiftet ord (*befaling* > *høyt Embede*, *almindelig* > *gemeen*, *Hues* > *Hvad*, *forøffris* > *erobres* osv.), dels ændret ord- og bøjningsformer (*ickon* > *kun*, *iblant* > *blant*, *imod* > *mod*, *Skib* (pl.) > *Skibe*, *gjører* > *gjør*, *kaaste* > *Koster* osv.), dels moderniseret syntaktiske konstruktioner – her bemærkes at den i lovbestemmelserne hos V. hyppigt forekommende konjunktiv i de fleste tilfælde af H. ændres enten til modalverbum + infinitiv eller (hyppigst) til indikativ, samt at den arkaiserende brug af substantiv i nøgen form med ubestemt betydning oftest erstattes med brugen af ubestemt artikel + substantiv. Endvidere er tauto-